

Arkadiusz Słabig

Problematyka niemiecka w dokumentach pionu kontrwywiadowczego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego ze schyłku 1953 roku

Słupskie Studia Historyczne 15, 213-218

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARKADIUSZ ŚLABIG

AP ŚLUPSK

**PROBLEMATYKA NIEMIECKA W DOKUMENTACH
PIONU KONTRWYWIADOWCZEGO MINISTERSTWA
BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO ZE SCHYLKU
1953 ROKU**

W rywalizacji zwaśnionych bloków politycznych w okresie zimnej wojny niepoślednią rolę odegrały służby specjalne działające po obu stronach „żelaznej kurtyny”. W tym czasie jedną z ważniejszych struktur Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (MBP) w Polsce był pion kontrwywiadowczy, który od stycznia 1945 r. (tj. od powołania MBP), aż do grudnia 1954 r. (tj. do likwidacji MBP i stworzenia Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego z odmiennym schematem kompetencyjnym) był na szczeblu centralnym zorganizowany w Departament I MBP, a na szczeblu wojewódzkim w Wydział I Wojewódzkich UBP. Od samego początku w polu zainteresowań komunistycznego kontrwywiadu w Polsce (przede wszystkim Wydziału I Departamentu I MBP, a w ślad za tym Sekcji I Wydziałów I WUBP) znajdowała się problematyka niemiecka, tj. nazi-stowskie służby wywiadowcze i policyjne, podziemie pohitlerowskie na wschód od Odry i zagadnienie volksdeutschów¹. Wydaje się, iż zaangażowanie polskiej bezpieki na tym polu znacząco wzrosło po utworzeniu w 1950 r. przez Republikę Federalną Niemiec własnych organów kontrwywiadowczych – Federalnego Urzędu Ochrony Konstytucji (*Bundesamt fuer Verfassungsschutz*, dalej BfV). Sugerowano, iż kadry BfV, podobnie jak powstałej kilka lat wcześniej wywiadowczej Organizacji Gehlena, rekrutowały się z dawnych funkcjonariuszy *Sicherheitdienst* (SD), gestapo (*Geheimstaatspolizei*) i Abwehry. Ich doświadczenie zawodowe stwarzało, w odczuciu kierownictwa Departamentu I MBP, groźbę rozbudowy wrogich siatek agenturalnych w Polsce. Sugerowano, iż działalność szpiegowską na rzecz obcego państwa mogą podjąć mieszkańcy kraju, którzy: wywodzili się ze środowisk autochtonicznych bądź niemieckich; współpracowali niegdyś ze służbami policyjnymi i wywiadowczymi III Rzeszy; stykali się po wojnie, najczęściej na stopie zawodowej, z mieszkańcami Niemiec. Roztoczenie nad wymienionymi ścisłej kontroli operacyjnej miało nie tylko umożliwić zabezpieczenie państwa polskiego przed zewnętrzną ingerencją, ale także, dzięki pozyskaniu w tym środowisku własnych tajnych współpracowników, prowadzić w dalszej perspektywie do rozpracowania i sparaliżowania działalności przeciwnika².

¹ *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. I: 1944-1956, red. K. Szwagrzyk, Warszawa 2005, s. 26-28.

² Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie, 00102/75, t. 1, Pismo naczelnika Wydziału I Departamentu I MBP do naczelnika Wydziału I WUBP w Koszalinie, 28 V 1952, k. 29-33.

Przedstawione poniżej archiwalia przesłano w grudniu 1953 r. z MBP do wszystkich Wydziałów I wojewódzkich UBP na terenach przygranicznych, względnie zagrożonych tzw. działalnością rewizjonistyczną. Obecnie dokumenty te znajdują się w Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie. Prezentując je, zachowano oryginalną treść, a za pomocą nielicznych poprawek, które wprowadzono w tekście, skorygowano błędy literowe popełnione przez autorów.

Warszawa, dnia 1 XII 1953 r.

ŚCIŚLE TAJNE

Egz. Nr 8

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo
Bezpieczeństwa Publicznego³
L. dz. BN-II-10/53

Do
WOJEWÓDZKIEGO URZĘDU BEZPIECZEŃSTWA PUBL[ICZNEGO]
w Koszalinie
Naczelnik Wydziału I – do rąk własnych

Wyniki dotychczasowej pracy jednostek terenowych w kierunku ujawniania i likwidacji agencji zachodnio-niemieckich na terenie naszego kraju wykazały, że Sekcje I Wydziałów I WUBP jako jednostki powołane do tego zadania nie wykorzystwały odpowiednio wszystkich możliwości zbliżających nas do wroga. Pomimo to nie wszystkie jeszcze Sekcje I Wydziałów od czasu reorganizacji wiedzą czym konkretnie winny się zająć. Niedoceniając zagadnienia tzw. styków z Niemcami, mało zwrócono uwagi na personel obsługujący linie tranzytowe, kolejowe i wodne, który z uwagi na wykonywaną pracę styka się z różnymi osobami w Niemczech i częstokroć wykorzystywany jest w celach szpiegowskich.

W niedostatecznym stopniu interesujemy się ludnością zamieszkałą tereny przygraniczne jak autochtoni, Niemcy i element pro-niemiecki, którzy posiadają krewnych lub znajomych w Niemczech. W szczególnym zaniedbaniu znajduje się opracowanie kontaktów korespondencyjnych z Niemcami utrzymywanych przez osoby zajmujące ważniejsze pozycje w naszym życiu gospodarczym i społecznym. Styk ten wykorzystywany jest bardzo często przez wroga, który tą drogą otrzymuje szereg informacji szpiegowskich, a przez nas nie zawsze jest odpowiednio doceniany w pracy operacyjnej. W tym stanie rzeczy, nie tylko że pomijamy możliwości bliższego poznania aktualnej działalności wroga, ale nawet nie jesteśmy w stanie choć w pewnym stopniu, w porę jej przecinać.

Aby zmienić dotychczasowy tryb naszej pracy na tym odcinku Sekcja I Wydziału I winna natychmiast przystąpić do całkowitego opanowania tegoż zagadnienia. W tym celu należy:

³ Używano starych pieczęci powstałych przed lipcem 1952 r., tj. przed uchwaleniem konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

1. Sporządzić charakterystykę kontrwywiadowczą terenu uwzględniając w niej następujące punkty:

- a). Węzłowe stacje kolejowe gdzie zatrzymują się pociągi międzynarodowe i tranzytowe na Niemcy oraz stacje, gdzie dokonuje się przeładunku pociągów z towarem importowanym lub eksportowanym.
- b). Porty rzeczne i stocznie (punkty naprawy), gdzie zatrzymują się statki i barki kursujące do Niemiec lub na rzekach w pasie granicznym, oraz punkty przeładunku towarów zagranicznych lub dla zagranicy (Niemcy).
- c). Tereny przygraniczne zamieszkałe przez ludność miejscową – autochtoni, Niemcy, element pro-niemiecki. Dodać procentowo nasilenie każdego z nich oraz procentowo ilość zatrudnionych na poważniejszych obiektach gospodarczych i stykach granicznych. Ponadto uwzględnić słabe punkty gdzie notowano często przekroczenia granicy.

Charakterystyka K[ontr]W[ywiadowcza] winna dotyczyć tylko wspomnianych wyżej momentów.

Odpis charakterystyki wraz z planem zabezpieczenia omawianych styków należy przesłać nam do wglądu do dnia 25 XII 1953 r.

2. Ustalać obsługę kursujących na Niemcy pociągów międzynarodowych, tranzytowych, barek, statków, stoczni i punktów przeładunkowych a w szczególności:

- a). Obsługę wagonów sypialnych w pociągach międzynarodowych kursujących na Niemcy.
- b). Kierowników pociągów tranzytowych, maszynistów oraz inne osoby stykające się z niemieckim personelem na stacjach węzłowych.
- c). Maszynistów, monterów, mechaników, rewizorów i pilotów obsługujących pociągi wiozące towary do lub importowane z Niemiec i Austrii.
- d). Sterników statków i barek oraz osoby obsługujące w portach i punktach przeładunkowych, postojowych i remontowo-naprawczych, statki i barki o których mowa w punkcie tym podpunkt B.
- e). Osoby z ludności miejscowej – autochtoni i Niemcy zamieszkujący teren przygraniczny, posiadające krewnych lub znajomych w Niemczech z którymi posiadają w kontakcie korespondencyjnym.

Zaznaczyć należy, że chodzi tu o kontakty ciekawsze utrzymywane przez osoby, które u nas w kraju zatrudnione są w przemyśle na dość ważnych stanowiskach.

3. Dążyć do agencyjno-operacyjnego opanowania wszelkich styków – tak przygranicznych jak i wewnątrz kraju – umożliwiających wrogą działalność, stosując:

- a). Werbunek cennej agentury spośród obsługi wagonów sypialnych, kierowników pociągów, maszynistów, monterów, mechaników, rewizorów, pilotów i innych osób z obsługi stykających się w czasie swej pracy z Niemcami. Spośród sterników statków i barek oraz obsługi portów, punktów przeładunkowych i remontowo-naprawczych.

Spośród autochtonów, Niemców i elementu proniemieckiego, posiadających ciekawe kontakty z zagranicą i mogących być punktem zainteresowania wroga z racji zajmowanego przez nich dość poważnego stanowiska w naszym przemyśle.

- b). Wprowadzenie cennych jednostek ag[enturalnych] w punkty styków najbardziej podatnych na działalność wroga.
- c) Przy każdym dokonywanym werbunku lub wprowadzeniu agentury należy mieć na uwadze nawiązywanie kontaktu z Niemcami przez naszą agenturę, ujawnianie i przejmowanie istniejących, tworzenie oraz legalizację nowych kanałów przerzutowych, które mogą być przez nas w każdej chwili operacyjnie wykorzystane lub podstawione wrogiemu ośrodkowi.

Omawianego zagadnienia nie należy traktować jako opracowania obiektów w ogóle co leży w kompetencji Wydz[iałów] obiektowych (VIII i II-ich), lecz jako kwestie pozyskania cennej agentury, którą moglibyśmy w każdej chwili i dowolnie manewrować w walce z wywiadem zachodnio-niemieckim aktywizującym obecnie swą działalność.

W miarę uzyskiwania agentury lub ciekawszych wyjść w tym zagadnieniu proszę nas powiadomić.

Naczelnik Wyd[ziału] I Dep[atramentu] I
(Wein, mjr.⁴)

Odbito w 9 egz[emplarzach]
Egz[emplarz] Nr. 1 WUBP Wrocław
Egz[emplarz] Nr. 2 WUBP Opole
Egz[emplarz] Nr. 3 WUBP Zielona Góra
Egz[emplarz] Nr. 4 WUBP Bydgoszcz
Egz[emplarz] Nr. 5 WUBP Stalinogród
Egz[emplarz] Nr. 6 WUBP Szczecin
Egz[emplarz] Nr. 7 WUBP Gdańsk
Egz[emplarz] Nr. 8 WUBP Koszalin
Egz[emplarz] Nr. 9 a/a.

Źródło: AIPN Sz, 00102/75, t. 1, Pismo naczelnika Wydziału I Departamentu I MBP do naczelnika Wydziału I Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Koszalinie, 1 XII 1953, k. 239-237.

⁴ Mjr Adam (Abraham) Wein, do października 1948 r. szef pionu kontrwywiadowczego WUBP w Poznaniu, potem w strukturach Departamentu I MBP.

Warszawa, dnia 19 XII 1953 r.

Ścisłe tajne

Egz. nr 16

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo
Bezpieczeństwa Publicznego
L. dz. BN-II-106/53

Do
Wojew[ódzkiego] Urzędu Bezp[ieczeństwa] Publicznego
w Koszalinie
Naczelnik Wydziału I kpt. Wesołowski⁵

Wywiad zachodnio – niemiecki przejawia na obecnym etapie intensywną działalność w kierunku przejmowania dawnych siatek. W pierwszym rzędzie przejmując łączność jednostki starej kadrowej agentury, która w najmniejszym stopniu narażona była na dekonspirację. Podejmowanie na kontakt przez wywiad zachodnio – niemiecki kadrowej agentury dawnego wywiadu niemieckiego, stanowi dla nas poważne niebezpieczeństwo dlatego, że ludzie ci mogą zajmować poważne stanowiska w naszym życiu państwowym i gospodarczym i z chwilą przejścia ich na kontakt będą stanowić poważne źródła informacji dla wywiadu.

Stwierdzić należy, że praca w kierunku ujawniania kadrowej agentury wywiadu niemieckiego przez nasze Organa była wysoce niedostateczna. Tłumaczy się to minimalnym rozszyfrowaniem wspomnianego środowiska. Dotychczasowa nasza praca ograniczała się do likwidacji zakonspirowanej sieci konfidenckiej Gestapo – ludzi, którzy występowali bardziej oficjalnie, a więc sieci mniej wartościowej. Częstość w posiadaniu naszym znajdowały się wartościowe materiały pozwalające na rozszyfrowanie kadrowej agentury, jednak materiały te analizowaliśmy zbyt płytko i nie wyjaśniliśmy ich do końca. Często chodziło jedynie o zdobycie materiałów na areszt.

W związku z tym należy, w środowiskach ustalonych jednostek przeprowadzać werbunki sieci celem poddania ich agencji przetransformacji, zmierzającemu do ustalenia ich aktualnej działalności i w zależności od tego poczynić dalsze przedsięwzięcia, idące w kierunku opanowania tego środowiska i zabezpieczenia na wypadek nawiązania z nimi kontaktu przez wywiad.

Przy realizacji w/w zadań należy wykorzystać materiały dot.:

- 1). Kontaktów b. niem[ieckich] placówek dyplomatycznych na Waszym terenie (konsulaty i wszelkiego rodzaju misje).

⁵ Kpt. Kazimierz Wesołowski stał na czele Wydziału I WUBP (później Wydziału II WUdsBP) w Koszalinie w latach 1950-1955.

- 2). Pracowników firm niemieckich (wiemy, że pod firmami kryły się placówki S[icherheit]D[ienst] i Abwehry).
- 3). Archiwalne dokumenty dot. współpracy z wywiadem niemieckim przed wojną i w czasie okupacji.
 - a). Sanacyjnej Policji Państwowej.
 - b). Wydz[iałów] Społeczno-Politycznych przy Wojew[ódzkich] Urzędach i Ref[eratów] Społeczno-Politycznych w powiecie.
 - c). B[yłych] ekspozytur II-go Oddz[iału] Szt[Abu] Gen[eralnego] W[ojska] P[olskiego] na Waszym terenie
 - d). B[yłego] wywiadu AK-owskiego.

Po dokonaniu analizy materiałów z podanych Wam źródeł należy opracować kontr-wywiadowczą charakterystykę, która winna odzwierciedlać.

- a). Dane o istniejącej niem[ieckiej] placówce dyplomatycznej (konsulatu lub misji) i kontaktach.
- b). Jakże istniały na Waszym terenie firmy niemieckie i gdzie obecnie znajdują się ich pracownicy.
- c). Jakże zaistniały na Waszym terenie sanacyjne Organa do Walki z wywiadem niemieckim (Defa, ekspozyt[ury] „dwójki”⁶, gdzie obecnie przebywają pracownicy pracujący po tej linii).

Sporządzenie niniejszej charakterystyki K[ontr]W[ywiadowczej] pozwoli na pełną realizację stojących przed nami zadań odnośnie ujawnienia i rozpracowania zagadnienia kadrowej agentury wyw[ia]du niemieckiego.

W nakreślone zadania należy realizować przy ścisłej współpracy z Sekcją IV-tą Waszego Wydziału.

Na każdą stwierdzoną jednostkę kadrowej agentury proszę przesłać nam meldunki wraz z planem operacyjnych przedsięwzięć.

Za należyłą realizację powyższych zadań czynię odpowiedzialnym Kier[owników] Sekcji I.

Naczelnik Wydziału I Dep[atramentu] I MBP
(Wein – mjr.)

Odb(ito) w 20 egz(emplarzach) W(ydziału) I/K.S
Egz[emplarze] nr 1-19 W[ojewódzkie] U[rzędy] B[ezpieczeństwa]
P[ublicznego] i U[rzędy] B[ezpieczeństwa] P[ublicznego]
Egz[emplarz] nr 20 – a/a

Źródło: AIPN Sz, 00102/75, t. 1, Pismo naczelnika Wydziału I Departamentu I MBP do naczelnika Wydziału I Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Koszalinie, 19 XII 1953, k. 286-287.

⁶ „Defa” (Defensywa), czyli kontrwywiad, do 1921 r. komórka w Oddziale II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. „Dwójka”, Oddział II Sztabu Generalnego WP, struktura zajmująca się wywiadem, kontrwywiadem, dywersją pozafrontową, kryptologią, studiami armii obcych i sprawami zagranicznymi.